

Kärnäkosken linnoituksen arkeologinen selvitys

Marianna Heikinheimo, Mikko Suha, Mikko Ahvonen ja
Andreas Artto

Marianna Heikinheimo, TkT, projektin johtaja
Mikko Suha, arkeologi FT, vastaava tutkija
Mikko Ahvonen, arkeologi, tutkija
Andreas Artto, arkeologi, tutkija
Ark-byroo oy
info@arkbyroo.fi
arkbyroo.fi

Kansikuva: Rajaus Kärnäkosken linnoitusta koskevasta
vuoden 1810 venäläisestä kartasta. Kartta: VeSa, KA.

Alkuperäistä raporttia säilytetään Metsähallituksen
arkistossa.

© Metsähallitus, Helsinki, 2026

ISSN-L 1235-6549
ISSN (verkkojulkaisu) 1799-537X
ISBN 978-952-377-174-1 (pdf)

Marianna Heikinheimo, Mikko Suha, Mikko Ahvonen
ja Andreas Artto

Kärnäkosken linnoituksen arkeologinen selvitys

Kuvailulehti

Julkaisija	Metsähallitus	Julkaisuaika	26.10.2026
Luottamuksellisuus	Julkinen	Asianumero	MH 9055/2026

Tekijä(t)	Marianna Heikinheimo, Mikko Suha, Mikko Ahvonen ja Andreas Artto
-----------	--

Julkaisun nimi	Kärnäkosken linnoituksen arkeologinen selvitys
----------------	--

Tiivistelmä

Tämä arkeologinen selvitys kokoaa Kärnäkosken linnoitusta koskevan arkeologisen tutkimus- ja rakennushistoria-aineiston sekä arvioi kohteen arkeologista tutkimuspotentiaalia. Selvitys on laadittu Metsähallituksen Kärnäkosken linnoituksen restaurointiperiaatteiden valmistelun tueksi ja sen toteutti Ark-byroo.

Kärnäkosken linnoitus rakennettiin Savitaipaleelle vuosina 1791–1792 osaksi Kaakkois-Suomen linnoitusketjua, jonka tarkoituksena oli Pietarin suojaaminen. Linnoitus edustaa bastionilinnoitusten perinnettä ja sen rakentamisessa on hyödynnetty alueen luonnollista topografiaa. Linnoitus on säilynyt kokonaisuutena hyvin. Sitä edelsivät Kustaa III:n sodan (1788–1790) aikana rakennetut ruotsalaiset patterit, jotka purettiin ennen venäläisen linnoituksen rakentamista.

Linnoituksen strateginen merkitys väheni Suomen sodan (1808–1809) jälkeen, kun Ruotsin ja Venäjän välinen raja siirtyi lännemmäksi. Tämän seurauksena linnoitus hylättiin viimeistään 1830-luvulla. Myöhemmiltä vuosikymmeniltä on vain vähän tietoa linnoituksen käytöstä tai muutoksista, eikä alueella ole tehty laajoja, systemaattisia arkeologisia kaivauksia.

Selvityksen mukaan Kärnäkosken linnoituksen rakennusten paikat, linnoituksen sisäpiha, poternit sekä lähialueen torpan, kieverin ja siltojen oletetut sijainnit ovat arkeologisesti potentiaalisia tutkimusalueita. Myös linnoituksen edustan vesialueella on huomattavaa arkeologista potentiaalia, sillä aiemmissa tutkimuksissa on havaittu viitteitä mahdollisista hyllyistä.

Kärnäkosken linnoitus on kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde osana Kaakkois-Suomen linnoitusten kokonaisuutta ja yksi Venäjän bastionilinnoitusten myöhäisistä edustajista. Selvitys osoittaa, että kohteella on edelleen merkittäviä mahdollisuuksia tuottaa uutta tietoa linnoituksen rakenteista, käytöstä ja arjesta.

Avainsanat	Kärnäkosken linnoitus, linnoitukset, bastionilinnoitukset, arkeologinen tutkimus, muinaisjäännökset, sotahistoria
------------	---

Sarjan nimi ja numero	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 269		
ISSN-L	1235-6549	ISSN (verkkojulkaisu)	1799-537X
ISBN (pdf)	978-952-377-174-1		
Sivumäärä	34 s.	Kieli	Suomi
Kustantaja	Metsähallitus, Luontopalvelut		

Presentationsblad

Utgivare	Forststyrelsen	Utgivningsdatum	26.10.2026
Sekretessgrad	Offentlig	Diarienummer	MH 9055/2026
Författare	Marianna Heikinheimo, Mikko Suha, Mikko Ahvonen och Andreas Artto		
Publikation	Arkeologisk utredning om Kärnäkoski fästning		

Sammandrag

Denna arkeologiska utredning sammanställer det arkeologiska undersöknings- och byggnadshistoriska materialet om Kärnäkoski fästning samt bedömer objektets arkeologiska undersökningspotential. Utredningen utarbetades som stöd för Forststyrelsens beredning av restaureringsprinciperna för Kärnäkoski fästning. Utredningen gjordes av Ark-byroo.

Kärnäkoski fästning byggdes i Savitaipale 1791–1792 som en del av den fästningskedja i sydöstra Finlands vars syfte var att skydda S:t Petersburg. Fästningen är ett exempel på traditionen med bastionsfästningar och områdets naturliga topografi har utnyttjats när fästningen byggdes. Fästningen har som helhet bevarats väl. Den föregicks av de svenska batterier som byggdes under Gustav III:s krig (1788–1790) och som revs innan den ryska fästningen byggdes.

Fästningens strategiska betydelse minskade efter finska kriget (1808–1809), när gränsen mellan Sverige och Ryssland flyttades västerut. Till följd av detta övergavs fästningen senast på 1830-talet. Från senare årtionden finns det endast lite information om fästningens användning eller gjorda ändringar, inga omfattande, systematiska arkeologiska utgrävningar har gjorts i området.

Enligt utredningen är byggnadernas platser i Kärnäkoski fästning, fästningens innergård, poternerna samt de förmodade platserna för torpet, gästgiveriet och broarna i närområdet arkeologiskt potentiella undersökningsområden. Även vattenområdet utanför fästningen har betydande arkeologisk potential, eftersom man i tidigare undersökningar har observerat tecken på förekomst av möjliga vrak.

Kärnäkoski fästning är ett kulturhistoriskt betydelsefullt objekt som en del av fästningarna i sydöstra Finland och ett av de senare exemplen på ryska bastionsfästningar. Utredningen visar att objektet fortfarande har betydande potential att bidra med ny information om fästningens konstruktioner, användning och vardag.

Nyckelord	Kärnäkoski fästning, fästningar, bastionsfästningar, arkeologisk undersökning, fornlämningar, krigshistoria
-----------	---

Seriens namn och nummer	Forststyrelsens naturskyddspublikationer. Serie A 269		
ISSN-L	1235-6549	ISSN (online)	1799-537X
ISBN (pdf)	978-952-377-174-1		
Sidantal	34 s.	Språk	Finska
Förlag	Forststyrelsen, Naturtjänster		

Keskeistä linnoitussanastoa

Tämä linnoitussanasto perustuu Ilkka Kaskisen, Varvara Protassovan ja Helena Rosénin kokoomaan sanastoon teoksessa Suhonen 2011, 42–53.

(*ru. ruotsiksi, ra. ranskaksi, e. englanniksi*)

Ampuma-aukko (*ru. embrassy, kanonport; ra. embrasure; e. embrasure*)

Muurin aukko, josta voidaan ampua joko kiväärillä tai tykillä. Kasemateissa holvattuja, rintasuojan aukot kattamattomia.

Ampumataso

Maavallin tai rintamuurin suojaama tykkitaso.

Eskarppi (*ru. eskarp; ra. escarpe; e. escarp*)

Vallihaudan sisäpuolen reuna. Puolustusmuuri, myös vallihaudan louhinnan jäljiltä muodostunut kallioleikkaus muurien alla. Vallihaudan ulkosyrjän muuri kontreskarppi.

Kurtiini (*ru. kurtin; ra. courtine; e. curtain*)

Bastionien välinen muuri, joko kasematoitu tai yksinkertainen valli. Portit avautuvat kurtiinien läpi.

Linnoitusluiska (*ru., ra. & e. glacis*)

Ulkovarustuksen uloin osa, vihollisen suuntaan laskeva kivi- ja maarakenteinen luiska, joka suojaa katvetietä.

Poterni (*ru. sorti; ra. poterne; e. postern*)

Pieni porttiauikko, hyökkäysportti.

Puolibastioni (*ru. halvbastion; e. half-bastion*)

Puolikas bastioni, jossa on yksi siipi, yksi kulma ja sivu. Monesti bastionilinjan päässä oleva rakenne, jonka valli jatkuu kärjen bastionikulmasta suorana vallina.

Raveliini (*ru. ravelin, ra. ravelin, demi-lune; e. ravelin*)

Takaa avoin erillinen ulkovarustus, joka muodostuu kahdesta terävässä kulmassa kohtaa-vasta muurinkyljestä. Avustaa ja suojaa takanaan olevaa linnoituksen päävallia.

Redutti (*ru. redutt, fältskans; ra. redoute; e. redoubt*)

Neli-, viisi- tai kuusikulmainen pieni linnake, jossa on puolustuslaitteet joka sivulla ja joka näin ollen pystyy puolustautumaan joka suuntaan.

Rintavarustus (*ru. bröstmur, parapet; e. parapet*)

Muurin päällä oleva maavalli, joka suojaa ampumatason tykkejä ja tykkimiehistöjä tulitukelta.

Tenalji (*r. tenalji, ra. & e. tenaille*)

Puolustusvarustus, jossa on kaksi kulmittain sijoitettua muuria. Usea vierekkäinen tenalji voi muodostaa bastionrintamaa vastaavan tenaljijärjestelmän. Bastionilinnoituksessa myös matala ulkovarustus vallihaudassa, kurtiinia vastapäätä. Tarkoituksena suojata kurtiinin poikki aukeavaa porttia.

Ulkovarustus (*ru. utanverk; ra. envelope; e. outwork*)

Päälinoituksen edessä sijaitseva puolustusrintama, johon kuuluu kontreskarppi, sen ylinen katvetie sekä sitä suojaava, uloimpana oleva linnoitusluiska. Joskus myös vallihauta sisältyi ulkovarustukseen.

Vallihauta (*ru. vallgrav; ra. fossé; e. ditch*)

Ympäristön maanpintaa alemmas louhittu ja kaivettu kaivanto bastionirintaman edessä. Avoin tappotanner, joka helpotti lähipuolustusta ja vaikeutti vihollisen etenemistä.

Sisällys

Tiivistelmä	8
1 Johdanto	9
1.1 Kohde	9
1.2 Tehtävä	10
1.3 Työmenetelmät	11
1.4 Arkisto- ja rekisteritiedot	12
2 Aineisto	14
2.1 Kartat ja piirustukset	14
2.2 Valokuvat	15
2.3 Kirjalliset lähteet	16
3 Rakennusvaiheet	17
4 Arkeologiset tutkimukset	23
4.1 Arkeologiset tutkimukset aikajanalla	23
5 Johtopäätökset	28
Lähteet	30
Liitteet	32
Liite 1 Kirjalliset lähteet	32
Liite 2 Arkistolähteet	34

Tiivistelmä

Tämä selvitys kokoaa tiedot vuonna 1792 Savitaipaleelle rakennetun Kärnäkosken linnoituksen rakennusvaiheita ja arkeologisia tutkimuksia koskevista arkistolähteistä ja kirjallisista lähteistä. Selvityksen perusteella on lisäksi arvioitu arkeologisesti potentiaalisia tutkimusalueita.

Kärnäkosken linnoituksesta on saatavilla niukasti arkistolähteitä. Tärkeimmät lähteet sijaitsevat venäläisissä arkistoissa, joista osa on dokumentoitu Museoviraston toimesta Venäjällä. Tämä aineisto on tallennettu Museoviraston kuvakokoelmiin. Viraston muuton vuoksi arkisto on kiinni vuoteen 2026 asti, joten mitään aineistoja ei sieltä ollut saatavissa tähän tutkimukseen. Kansallisarkiston sekä Riksarkivetin digitoitujen karttojen sekä aiemmissa tutkimuksissa esiteltyjen materiaalien perusteella pystyttiin kuitenkin hahmotamaan Kärnäkosken linnoituksen rakentamisen vaiheita.

Kärnäkosken linnoitus edustaa linnoitustyyppiltään 1300-luvulla Italiassa alkanutta ja Venäjällä Pietarin kaupungin rakentamisen yhteydessä 1700-luvulla yleistynyttä bastionirakentamisen perinnettä. Kärnäkosken linnoitus koostuu kolmesta puolibastionista, jotka yhdistyvät kurtiinimuurien johdolla pohjoisempiin tenaljivarustuksiin. Lisäksi puolibastionien edessä on kaksi raveliinia. Linnoitus on säilynyt hyvin ja se hallitsee vielä nykyäänkin alueen maisemaa sekä vesistöjen että maa-alueiden suunnalta lähestyttäessä.

Linnoitusta ovat edeltäneet ruotsalaisten Kustaan sodan 1788–1790 aikana rakentamat patterit, jotka on purettu ennen linnoituksen rakentamista vuosina 1790–1791. Venäläiset rakennuttivat Kärnäkosken linnoituksen vuosina 1791–1792. Linnoituksen merkitys väheni, kun Suomen sodan 1808–1809 jälkeen Ruotsin ja Venäjän välinen raja siirtyi kauemmas länteen, jolloin linnoituksen strateginen merkitys laski, joten se hylättiin viimeistään 1830-luvulle tultaessa.

Linnoituskauden aikaisten rakennusten jäännöksistä osa voidaan edelleen erottaa paljaalla silmällä. Rakennusten paikat ovat lähtökohtaisesti arkeologisen tutkimuksen kannalta potentiaalisia alueita. Lisäksi Kärnäkosken uoman aiemmat sillat sekä linnoituksen lounaispuolella sijainneen torpan ja kievearin tontit saattaisivat edelleen olla paikannettavissa. Myös vesistö on potentiaalinen meriarkeologian näkökulmasta, sillä aiemmissa tutkimuksissa Kärnäkosken edustalla on havaittu viitteitä hylyistä. Lisäksi arkeologista tutkimuspotentiaalia on läntisen ja eteläisen puolibastionin välisessä poternissa, jonka nykyinen tiilimuuraus on tehty vuonna 1992 mahdollisesti alkuperäisen, noin puolitoista metriä korkean tiiliseinän päälle.

1 Johdanto

1.1 Kohde

Tämän työn kohteena on vuonna 1792 valmistunut Etelä-Karjalassa Savitaipaleella sijaitseva venäläisten rakennuttama puolustuslinnoitus, joka on rakennustyyllinsä puolesta luonnehdittu ennemminkin linnakkeeksi kuin linnoitukseksi.¹ Se edustaa kuitenkin puolibastioneineen 1800-luvun alkupuolelle jatkunutta bastionilinnoitusten uudella ajalla yleistynyttä tyyliä, jossa linnoituksen rakentamisessa pyritään hyödyntämään ympäristön luonnollista topografiaa. Linnoituksen kukoistuskauti ulottui 1700-luvun loppuun ja 1800-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. Linnoitus jäi pois käytöstä viimeistään 1830-luvulla. Linnoituksen hoitotyöt ja tutkimukset käynnistyivät vasta 1960-luvulla. Nykyään linnoitus toimii matkailukohteena.

Turun rauhassa 1743 Venäjän puolelle jääneet Kärnäkosken alue ja Partakosken alue olivat liikenteen solmukohtia ja sotilaalliselta merkitykseltään tärkeitä: Tuolloiselle Ruotsin ja Venäjän väliselle rajalle oli Kärnäkoskelta etäisyyttä runsas 20 kilometriä. Lisäksi Kärnäkosken ja Partakosken kautta kulki vesiyhteys Kuolimojärveltä Saimaalle. Myös alueen koskikapeikkojen yli Lappeenrannasta Ristiinaan kulkeva maantie oli strategisesti tärkeä. Näistä syistä Katariina II käski aloittamaan linnoituksen suunnittelun Kärnäkoskelle.

Venäläiset rakensivat ensimmäisen varustuksen Partakoskelle jo 1770-luvulla. Kärnäkosken ja Partakosken alueella käytiin Ruotsin ja Venäjän välisiä taisteluja Kustaa III:n sodan aikana 1788–1790. C. G. Ehrenroothin johtamat ruotsalaisjoukot miehittivät 1788 sodan alkuvaiheessa Partakosken ja Kärnäkosken ja rakensivat alueelle kenttävarustuksia. Heinäkuussa 1788 venäläiset pakottivat vastahyökkäyksellään ruot-

salaiset vetäytymään Ristiinan Kyyröön. Ruotsalaiset jatkoivat hyökkäämisiään vielä 1790 huhti- ja kesäkuun välisenä aikana, mutta kesäkuussa 1790 Ruotsin joukot kärsivät murskatappion Savitaipaleen kirkon luona ja ruotsalaiset perääntyivät Suomenniemelle. Tämän myötä yhteenotot alueella olivat ohi.

Keisarinna Katariina Suuren käskystä ja Kustaa III:n sodan opettamana rajaa alettiin varustaa kenraali Aleksandr Suvorovin johdolla. Kaakkois-Suomen linnoitukset, Kärnäkoski mukaan lukien, rakennettiin osaksi Pietaria suojaavaa linnoitusketjua. Kärnäkosken linnoitus rakennettiin vuosina 1791–1792 Lappeenrannasta Ristiinaan kulkevan tien suojaksi sekä Venäjän Saimaan laivaston sodan aikaiseksi tukikohdaksi.

Ennen linnoitustöiden aloittamista ruotsalaisten rakentamat patterit purettiin. Linnoitusta alettiin rakentaa vauhdilla vuonna 1791 ja rakennustöissä työskenteli samanaikaisesti jopa toistatuhatta henkeä. Rakentajat olivat Ukrainan kasakoita, sotilaita Velikiye Lukin ja Viipurin rykmenteistä, jääkäreitä Suomenmaalaisten 1. ja 4. pataljoonasta sekä suomalaisia talonpoikia. Työt aloitettiin redukteista. Linnoitus valmistui syyskuuhun 1792 mennessä. Suvorov kuvasi Pietariin lähettämässään kirjeissä linnoituksen olevan ”kaunis kuin kukka” ja ilmaisi näin olleensa sangen tyytyväinen lopputulokseen. Linnoitukseen sijoitettiin noin 400 miestä.²

1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa linnoituksen parantamiseksi laadittiin useita suunnitelmia ja ehdotuksia, mutta niitä ei koskaan käytännössä toteutettu. Aleksanteri I vieraili Savitaipaleella 1803 ja tutustui Kärnäkosken ja Partakosken varustuksiin. Seurueessa mukana ollut Jaan Peter van Suchtelen kritisoi Kärnäkosken linnoitteita, ja to-

1 Kauppi & Suhonen 2011, 37.

2 Hakanpää 2008.

dennäköisesti muutossuunnitelmia tehtiin. Suunnitelmat raukesivat kuitenkin lopulta Kaakkois-Suomen linnoitusten menettäessä merkitystään, kun rajalinjaa siirrettiin Suomen sodan jälkeen. Linnoitus hylättiin lopulta 1800-luvun toisen ja kolmannen vuosikymmenen aikana.

Kärnäkosen linnoitus sijaitsee Etelä-Karjalassa, Savitaipaleen kirkonkylältä seitsemän kilometriä pohjoiseen. Linnoitus rajautuu lounaassa, etelässä sekä kaakossa Partakoskentiehen, luoteessa ja pohjoisessa Saimaaseen ja koillisessa sekä idässä Kuolimojärven ja Saimaan yhdistävään, noin 800 metriä pitkään ja leveydeltään 4–6 metriseen uomaan. Linnoitus on saanut nimensä tässä uomassa sijaitsevasta koskikapeikosta. Kärnäkosen linnoitus on 220 metriä pitkä ja 130 metriä leveä. Linnoituksen itäpuolella sijaitsee linnoituksen välittömässä läheisyydessä 1900-luvulla rakennettuja yksityisiä kesäasuntoja. Alueella esiintyy joitakin harvinaisia kasveja, joita ovat muun muassa mäki- ja ketokäenminttu, heinäratamo ja pölkkynuoho.

Linnoituksen eteläpuolelta johtaa 320-metrinen yhdystie etelään, jossa sijaitsee ns. Vuorilinnointus, joka rakennettiin Kärnäkosen päälinnoituksen tapaan Kuolimolta Saimaalle kulkevan vesiliikenteen valvomiseksi. Kärnäkosen linnoitus, Vuorilinnointus sekä niiden välinen tie on määritelty Muinaisjäännösrekisterissä saman tunnuksen alle.³ Lisäksi linnoitus kuuluu valtakunnallisesti merkittävään Kärnäkosen, Järvi Taipaleen ja Partakosken linnoitusten rakennettuun kulttuuriympäristöön.

1.2 Tehtävä

Kärnäkosen linnoituksen arkeologinen selvitys on luonteeltaan taustaselvitys, joka tukee restaurointiperiaatteiden laatimista. Arkeologinen selvitys kokoaa olemassa olevan tiedon arkeologisesta tutkimushistoriasta, kartoittaa olemassa olevat arkistoaineistot mahdollisimman kattavasti sekä esittää arkistoaineistojen pohjalta kohteen rakentamista, käyttöä ja hylkäämistä kuvaavan sekä kohteen arkeologista tutkimushistoriaa kuvaavan yhteenvedon. Tiiviin tekstiosuuden rinnalla työ sisältää karttakaaviot linnoituksen rakentumisen vaiheista ja arkeologisten tutkimusten kohdistumisesta. Johtopäätelmissä konsultti on arvioinut niitä arvoja ja menetelmiä, joita eri aikoina tehty arkeologinen tutkimus kuvastaa, sekä kohteen arkeologista tutkimuspotentiaalia.

Kärnäkosen linnoituksen arkeologinen selvitys on osa laajempaa Metsähallituksen tutkimuskokonaisuutta, jossa Ark-byroo vastaa Svartholman ja Kärnäkosen 1700-luvun linnoitusten arkeologisista selvityksistä ja osallistuu arkeologian asiantuntijana kyseisten linnoitusten restaurointiperiaatteiden määrittelyyn eri suunnittelualojen välisessä työpajassa syksyllä 2024.

Selvitys sisältää koosteen kohteen arkeologisesta tutkimushistoriasta ja linnoituksen vaiheista ja vaiheita kuvailevista dokumenteista. Arkisto- ja kirjallisuustutkimuksen perusteella on arvioitu linnoituksen eri varustusten ja osien potentiaali arkeologisen tutkimuksen kannalta. Tämä aineistoselvitys tukee myös restaurointiperiaatteiden muodostamista kokoamalla keskeiset kartat, mittauspiirustukset ja valokuvat suunnittelijoiden käyttöön. Kirjalliset lähteet on esitetty kirjallisuusluettelona selvityksen liitteessä 1. Vastaava luettelo on laadittu arkistopiirustuksista ja valokuvista (liite 2). Digitaalisten lähteiden

3 Muinaisjäännösrekisterin tunnus on 1000002083.

lisäksi myös digitoimattomat aineistot on luetteloitu.

Työn lopputulos on tiivis kooste linnoituksen rakennus- ja käyttöhistoriasta. Työn tulos on esitetty sekä tekstinä että karttoina. Historiaosuutta on kuvitettu keskeisillä kartoilla.

1.3 Työmenetelmät

Selvitystyön tekeminen aloitettiin heinäkuussa 2024. Työn alkuvaiheessa kerättiin yhteen kaikki linnoitusta koskevat arkistolähteet, kirjallisuus, valokuvat ja tutkimusraportit, joiden perusteella saatavilla olevaa tietoa pystyttiin jäsentämään ja kokoamaan yhteen. Tiedot kirjattiin sekä erillisiin Excel-taulukoihin että suoraan selvityksen lähdeluetteloon.

Tietoa tärkeistä arkistolähteistä saatiin Metsähallituksen toimittamasta Kärnäkosken linnoitusta koskevasta tietopaketesta ja aiemmista linnoitusta koskevista tutkimusraporteista. Loput tiedoista kerättiin Kansallisarkistosta, Museovirastolta, Riksarkivetistä ja internet-lähteistä, kuten Suomen kulttuuri- ja tiedeaineistojen tietokannasta Finnasta, Kotkan kaupungin ylläpitämästä Kymenlaakson historialliset kartat eli Kyhika-kokoelmasta ja Kulttuuriympäristön palveluikkunasta.^{4, 5, 6}

Kartat piirrettiin QGis-paikkatieto-ohjelmalla.⁷ Kartta-aineiston luomisen apuna hyödynnettiin digitoituja lähteitä edellisessä kappaleessa mainituista arkistoista. Lisäksi aiempien tutkimusraporttien ja kirjallisuuslähteiden

esittämiä karttoja skannattiin, sillä Museoviraston muuton vuoksi venäläistä aineistoa ei voitu saada käyttöön.

Pohjakarttana hyödynnettiin Metsähallituksen lähtötietoa-aineiston mukana saatua dwg-muotoista pohjakarttaa, jossa linnoitus on yksityiskohtaisesti vektoripohjaisesti kuvattuna. Historiallinen kartta-aineisto sekä tutkimusraporttien kartat georeferoitiin eli asetettiin uudempien ETRS-TM35FIN-koordinaatistoon sidottujen materiaalien päälle niin, että kartta-aineistoja pystyttiin vertailemaan keskenään mahdollisimman yksityiskohtaisesti.

Valokuvaluettelon kokoamista varten työ aloitettiin listaamalla kaikki Finna.fi-sivustolla oleva materiaali Excel-taulukkoon. Tämän jälkeen käytiin järjestelmällisesti läpi kaikki Kärnäkosken linnoitukseen liittyvä tutkimusaineisto ja niihin liittyvä valokuva-aineisto. Näistä aineistoista kerättiin kaikki saatavilla oleva valokuviiin liittyvä metatieto (esim. kuvaaja, kuvausvuosi ja kuvaselitykset). Useimmissa raporteissa oli kuvaluettelo, josta kuvien tiedot kerättiin yhteen. Toisista raporteista kuvaluettelot uupuivat, joten näiden kuvien osalta luetteloinnissa käytettiin vain raportin kuvanumerointia sekä kuvatekstien tietoja. Lisäksi kerättiin kaikki historialliset ilmakuvat, jotka Kärnäkosken linnoituksen ympäristöstä on teetetty. Lopuksi valokuva-aineistosta koottiin Excel-taulukko, jossa on kaikki selville saatu tieto valokuviiin liittyen.

4 Suomen kulttuuri- ja tiedeaineistojen tietokanta.

5 Kulttuuriympäristöjen palveluikkuna.

6 Kymenlaakson museon Kyhika-kokoelma.

7 QGis-ohjelmiston versio 3.38.1.

1.4 Arkisto- ja rekisteritiedot

Kohteen nimi: Kärnäkosken linnoitus

Muinaisjäännöstunnus: 999000012

Kohteen laji: puolustusvarustukset, linnoitukset

Kohteen ajoitus: 1700–1800-luku

Osoite/Kunta: Partakoskentie 846, 54800 Savitaipale

Kiinteistötunnus: 739-432-1-101 Suomen valtio, Museovirasto, 739-432-1-79 Yksityinen maanomistaja, 739-432-1-91 Suomen valtio, Ympäristöministeriö, 739-432-1-29 Yksityinen maanomistaja, 739-432-1-46 Yksityinen maanomistaja.

Keskikoordinaatit: P: 6792210 I: 538135 (ETRS-TM35FIN)

Tutkimuksen laatu: Arkeologinen selvitys

Tutkimuksen toteuttaja: Ark-byroo oy

Tutkimuksen tilaaja: Metsähallitus

Tutkimushistoria:

Ahvenisto, T. Inventointi, 1966.

Heininen, T.; Saikkonen, S. & Laine, V. Mittausdokumentointi, 1972

Heininen, T.; Saikkonen, S. & Laine, V. Mittausdokumentointi, 1974

Heininen, T.; Savolainen, P. ja Laine, V. Mittausdokumentointi, 1985

Ahtiainen, H & Laine, V. Mittausdokumentointi, 1987

Kaartinen, K. Vedenalaistutkimus, 1990

Ahtiainen, H. 1992. Mittausdokumentointi, 1992

Ahtiainen, H. 1992. Mittausdokumentointi, 1992

Hakanpää, P. 2008. Inventointi ja kartoitus, 2008

Hakanpää, P. 2009. Perustuskuopan dokumentointi, 2009

Köngäs, U. 2010. Arkeologinen seuranta, 2010

Kivistö, M. Arkeologinen valvonta, 2011.

Koskinen, J. Arkeologinen koetutkimus ja dokumentointi, 2021

Kuva 1. Lähestymiskartta Kärnäkoskeen. Yleiskarttaote. Pohjakartta: Maanmittauslaitos 2024.

2 Aineisto

2.1 Kartat ja piirustukset

Kärnäkosken linnoitusta koskevia arkistolähteitä on saatavilla määrällisesti melko niukasti, oletettavasti linnan lyhyen historian takia. Linnoituksen rakentamista ja sitä seuraavia vuosikymmeniä koskeva arkistoaineisto sijoittuu lähes kokonaisuudessaan hajautetusti Venäjän valtiollisiin arkistoihin, joihin ei Ukrainan sodan aiheuttaman tilanteen takia ole tällä hetkellä pääsyä.

Osa venäläisistä aineistosta on aikaisemmin käyty kuvaamassa mikrofilmille Venäjän valtiollisen sotahistorian keskusarkistossa (RGVIA) Museoviraston rakennushistorian osaston toimesta. Aineisto käsittää 18 Kärnäkosken linnoitusta koskevaa karttaa, jotka löytyvät Museoviraston rakennushistorian osaston arkistosta, joka on nykyisin osa Museoviraston kuvakokoelmaa.⁸ Samasta arkistosta löytyy myös kaksi digitoimatonta venäläisen insinöörikomennuskunnan (VIK) linnoitusta koskevaa dokumenttia.⁹ Näiden lisäksi Museoviraston Rakennetun ympäristön piirustuskokoelmasta löytyy kahdeksan Kärnäkosken linnoitusta kuvaavaa piirrosta, joita ei ole digitoitu.¹⁰ RGVIA-kokoelma ja muut edellä mainitut kokoelmat ovat Museoviraston kuvakokoelmien hallussa, mutta aineistoon ei pääse tällä hetkellä käsiksi Museoviraston muuton takia.¹¹ VIK-aineisto on siirretty vuonna 2009 Museovirastolta Kansallisarkistolle ja se on osa VeSA (venäläiset sotilasasiakirjat) linnoitus- ja rakennuspiirustukset

-kokoelmaa. Tästä kokoelmasta löytyy kaksi Kärnäkoskea koskevaa karttaa, jotka on digitoitu.¹²

Kymenlaakson museon Kyhika-kokoelmasta¹³ löytyy digitoituina kaksi Pietarissa sijaitsevassa Venäjän valtiollisen Merisotalaivaston arkistossa (RGAVMF) sijaitsevaa karttaa vuosilta 1792 ja 1794.¹⁴ Kyhika-arkistosta löytyy myös kaksi sodan etenemistä kuvaavaa Kenraali A. V. Tutškovin kartta-albumista poimittua venäläistä karttaa.¹⁵ Kyhika-aineistojen resoluutio on kuitenkin hyvin heikko, eikä niistä tästä syystä voida saada tarpeeksi yksityiskohtaista tietoa.

Kartoista voitiin kuitenkin hahmottaa, tuoko alkuperäisen kartan digitoiminen uutta tietoa Kärnäkosken linnoituksen kehitysvaiheiden selvitystä varten. Esimerkiksi Kärnäkosken linnoituksen rakentamista edeltävät kartat kuvaavat lähinnä Kustaa III:n sodan kulkua. Tuolloin Kärnäkosken linnoituksen rakentamista ei vielä oltu aloitettu. Selvityksen kannalta kiinnostavin tieto, joka dokumenteista näkyy, koskee ruotsalaisten Kärnäkosken nykyistä linnoitusta edeltävän patterin sijaintia ja muotoa. Patteri purettiin jo ennen Kärnäkosken linnoituksen rakentamista vuonna 1791, eikä siitä aiempien tulkintojen mukaan ole arkeologisesti säilyneitä osia enää jäljellä.¹⁶ Patterin sijainti voidaan määrittää esimerkiksi Krigsarkivetin digitoidusta kartasta vuodelta 1790.¹⁷ Ruotsin sota-ar-

8 Venäjän valtiollinen sotahistorian keskusarkisto.

9 Kartat 83 ja 84. VIK Lappeenranta. MV.

10 Signum: 2000000003–2000000004; 739020013–739020016. Rakennetun Ympäristön piirustukset. MV.

11 Museoviraston kuvakokoelmien kokoelma-assistentti Charlotta Ruotasen sähköposti Mikko Ahvoselle 19.8.2024.

12 Kansallisarkiston tutkija Elina Pesosen sähköposti Mikko Ahvoselle 21.8.2024.

13 Kymenlaakson museon Kyhika-kokoelma.

14 Asemakartat. Venäjän valtiollisen merisotalaivaston arkisto.

15 Asemakartat. Venäjän valtiollisen sotahistorian keskusarkisto.

16 Hakanpää 2008.

17 Kartta. SE/KrA/0411/A/08/6/002/1. Krigsarkivet.

kistosta (Krigsarkivet) löytyy kahdeksan Kustaan sodan (1788–1790) aikaista karttaa, joissa kuvataan sodan kulkua Kärnäkosken linnoituksen ympäristössä sekä Venäjää vastaan käytyjä taisteluja ja niiden asetelmia. Näitä ei kuitenkaan tämän selvitystyön yhteydessä koettu tarpeelliseksi digitoida, sillä tiedot ruotsalaisajalta olivat riittävät jo digitoitujen karttojen perusteella.

Kaikki edellä mainitut piirustukset ja kartat kuvaavat Kärnäkosken linnoitusta ja ympäristöä sekä sen kehitystä vuosien 1785–1847 välillä. Tämän aineiston avulla pystytään hahmottamaan linnoituksen kehitystä ajalta ennen rakentamista sekä rakentamiseen, linnoituksen hylkäämiseen ja alueen käyttöön tämän jälkeen.

Kartta-aineistoa on niukasti, mutta kuitenkin riittävästi sekä linnoituksen rakentamista edeltäneeltä ajalta että rakentamisesta ja tämän jälkeisestä ajasta. 1800-luvulta ei juurikaan ole arkistoaineistoa, joten konkreettiset tiedot linnoituksen toiminnasta ovat pimenossa tuolta ajalta, siis ajalta linnoituksen hylkäämisen jälkeen. Linnoituksen historiassa on siten lähes sadan vuoden tiedollinen tyhjiö. Jos toisaalta verrataan linnoituksen pohjaa 1800-luvun alussa sen nykyasuun, vaikuttaa siltä, ettei tuona aikana ole rakennettu uutta, vaan tämän on annettu rapistua siihen asti, kunnes linnoituksen kunnostamisesta on kiinnostuttu 1900-luvun puolivälistä lähtien.

Arkistolähteisiin ei ole kirjattu Kärnäkosken linnoituksen aluetta kuvaavia perus- tai maastokarttoja, sillä näiden karttojen informaatioarvo on pieni lähinnä siitä syystä, ettei linnoituksella juuri tapahtunut mainittavaa kehitystä ennen linnoituksen restaurointien käynnistämistä 1960-luvulla. Vuoden 1870 Senaatin karttaan tai 1916 peruskarttaan ei ole edes selkeästi merkitty Kärnäkosken linnoituksen paikkaa. Linnoitus ilmestyy vasta vuoden 1925 peruskarttaan.

Vuoden 1974 peruskartassa linnoitus esitetään jo yksityiskohtaisemmin ja kartassa on Kärnäkosken linnoituksen kohdalla teksti ”linnoitus”.¹⁸

Arkeologisen selvityksen kannalta keskeisimmät arkistolähteet ovat Venäjän sotahistorian keskusarkiston piirrokset sekä venäläisen insinöörikomennuskunnan arkistomateriaalit, jotka kuvaavat Kärnäkosken linnoituksen rakentamisen ja aktiivisten vaiheiden tilannetta. Museoviraston Rakennetun ympäristön piirustukset ovat tärkeitä restaurointitöiden lähtötilanteen ja kehityksen kannalta. Nämä aineistot eivät kuitenkaan ole Museoviraston muuton vuoksi tutkijoiden saatavilla. Päivi Hakanpään vuoden 2008 inventoinnissa on kuitenkin päästy hyödyntämään RGVIA:n arkiston rakennuspiirroksia, joista osa on skannattu ja esitetty raportissa.

Kärnäkoskea koskevista arkistolähteistä ei lopulta koettu työn kannalta merkittäväksi digitoida mitään, sillä venäläisiä aineistoja ei ollut mahdollista digitoida, eivätkä Kansallisarkiston tai Riksarkivetin digitoimattomat aineistot olisi tuoneet selvitystyöhön juurikaan tietopohjaa lisää, näiden aineistojen ajoittuessa aikaan ennen Kärnäkosken linnoituksen rakentamista.

2.2 Valokuvat

Valokuvaluetteloon kerättiin kaikki valokuva-aineisto, jota Kärnäkosken linnoituksesta on saatavilla. Valokuva-aineistoa on kertynyt restaurointi- ja huoltotöiden yhteydessä. Lisäksi valokuva-aineistoa on muodostunut arkeologisten tutkimusten sekä Museoviraston rakennushistorian osaston tarkastuskäyntien yhteydessä. Valokuva-aineisto koostuu niin mikrofilmimateriaalista, mustavalkokuvista kuin myös digitaalisista valokuvista. Kuvausajankohdat vaihtelevat 1960-luvulta nykypäivään.

18 Peruskartta MML 1971.

Aineisto koostuu sisällöltään pääosin erilaisista linnoituksen varustuksista otetuista dokumentointikuvista, joissa varustusten sen aikaista kuntoa on haluttu taltioida. Dokumentointikuvista osa on peräisin arkeologisista tutkimuksista, ja niissä on kuvattuna esimerkiksi koekuoppa tai kaivausalue. Lisäksi kuvia on otettu erilaisista linnoituksen vaurioista sekä työkuvista, joissa vaurioita ollaan korjaamassa.

2.3 Kirjalliset lähteet

Ensimmäiset Kärnäkosken linnoitusta koskevat tutkimukset tehtiin vuonna 1966 arkeologi Tapani Ahveniston ja Museoviraston Rakennushistoriallisen osaston toimesta. Ahvenisto inventoi linnoituksen kahden päivän aikana, jolloin hän arvioi linnoituksen kuntoa ja kuvasi varustukset. Ahveniston inventointi on lähtökohta restaurointien käynnistymiselle, vaikka jo tätä ennen Muinaistieteellinen toimikunta oli tehnyt tarkastuksia ja virkamatkoja Kärnäkosken linnoitukselle. Nämä ja myöhemmät raportit ja kertomukset löytyvät listattuna Kulttuuriympäristön palveluikkunasta sekä tämän selvityksen lähdeluettelosta.¹⁹

Linnoituksen pohjakaavan mittaukset on tehty vuonna 1972. Samaan karttaan on mitattu ja piirretty myös rakennusten paikat, lukuun ottamatta ruutikellaria. Mittausdokumentointeja on jatkettu vuosina 1985 ja 1987.²⁰ 1980- ja 1990-luvuilla työtä jatkettiin Heimo Pajusen johdolla.

Linnoitusta on käsitelty historiallisessa kontekstissa kirjallisuudessa Keijo Astalan, Sampo Ahton, Pekka Toivasen ja Kauko Rekolan teoksissa.²¹ Vuonna 2011 Veli-Pekka Suhonen toimitti kirjan *Suomalaiset linnoitukset 1720-luvulta 1850-luvulle*, jossa käsitellään Kärnäkosken linnoitusta, sen historiaa ja tutkimushistoriaa, restaurointia ja nykytilaa ansiokkaasti. Tässä selvitystyössä on hyödynnetty runsaasti Päivi Hakanpään vuoden 2008 inventointi- ja kartoitusraporttia. Raportti on kattava, ja siinä on listattu muun muassa linnoitusta koskevat arkisto-, kirjallisuus- ja tutkimushistorialliset lähteet ja mitattu linnoitus ja varusteet kokonaisuudessaan. Tämän arkeologisen selvityksen voidaan monin tavoin katsoa jatkavan Hakanpään vuoden 2008 inventoinnin aloittamaa työtä ja se rakentuu monin osin kyseisen raportin pohjalle.²²

Tutkija Sanna Ihatsun vuonna 2014 laatima vaurioraportti toimii hyvänä pohjana Kärnäkosken linnoitusta koskevien restaurointi- ja korjaustöiden suunnittelulle.²³ Tässä työssä näitä puolia ei tuoda esiin, sillä työ rajautuu Kärnäkosken rakentumishistorian ja arkeologisen tutkimushistorian kokoamiseen.

19 Muinaisjäännösrekisteri.

20 Museoviraston vuosikertomus vuodelta 1972; Piirrookset vuosilta 1972, 1974, 1985 ja 1987.

21 Päivi Hakanpää on tutkimuksessaan 2008 viitannut seuraaviin lähteisiin: Astala 1967; Ahto 1974; Toivonen 1980; Rekola 1989.

22 Hakanpää 2008.

23 Ihatsu 2014.

3 Rakennusvaiheet

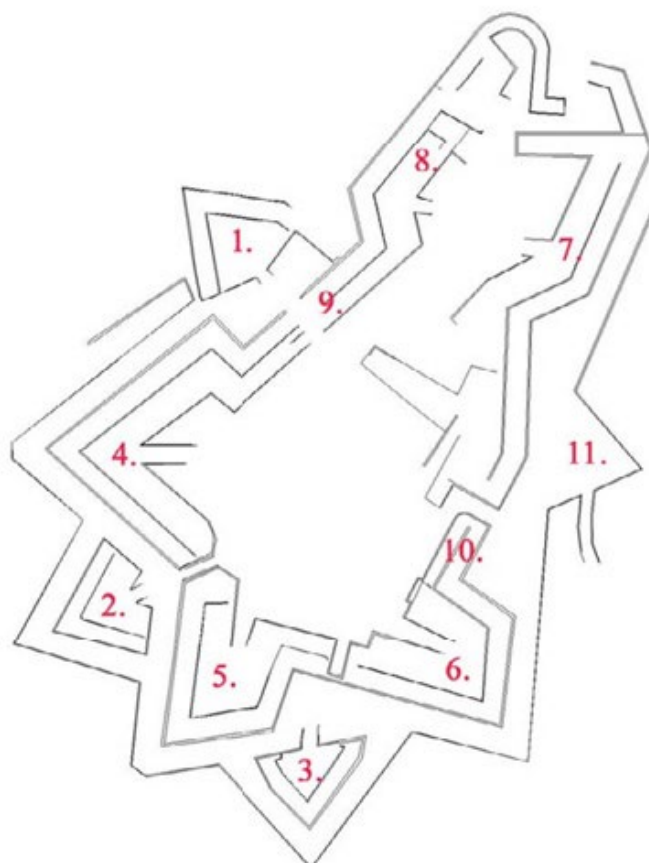
Kärnäkosken linnoitus on rakennettu kerralla vuosina 1791–1792. Linnoitus on rakennettu luoteis- ja pohjoispuoliltaan kiinni rantaan, joten ulkovarustuksia ei ole ollut tarpeen rakentaa näihin suuntiin. Rakentamisessa ja suunnittelussa on hyödynnetty laajemminkin alueen luonnollista topografiaa. Linnoitus sijaitsee Saimaaseen työntyvällä kankaisella niemellä, joka erottuu korkeutensa puolesta selvästi muusta maastosta. Paikka on ollut oivallinen Ristiinaan johtavan tien sekä Saimaan ja Kuolimojärven välisen vesiliikenteen tarkkailuun. Puolibastionit eivät ole symmetrisiä, vaan nekin on rakennettu maaston topografiaa mukaillen. Tästä syystä niiden si-

pien ja sivujen pituudet eivät ole yhteneväisiä (kuva 2). Puolibastionit on suunnattu länteen, etelään ja kaakkoon. Näin niiden avulla on tarkkailtu etenkin linnoituksen eteläpuolella kulkeneen tien liikennettä.

Koska venäläisiä arkistolähteitä ei lopulta saatu Museovirastolta käyttöön, on rakennusvaiheista saatavilla erittäin vähän yksityiskohtaista tietoa. Saatavilla olevat kartat ovat laadultaan hyvin puutteellisia, etenkin linnoituksen rakentumisen ajalta. Linnoituksen rakentumisen esittäminen on siis saatavilla olevien arkistolähteiden varassa.

Linnoituksen rakennushistoria alkaa ruotsalaisten pattereista, jotka rakennettiin Kär-

Kaavio linnoituslaitteista

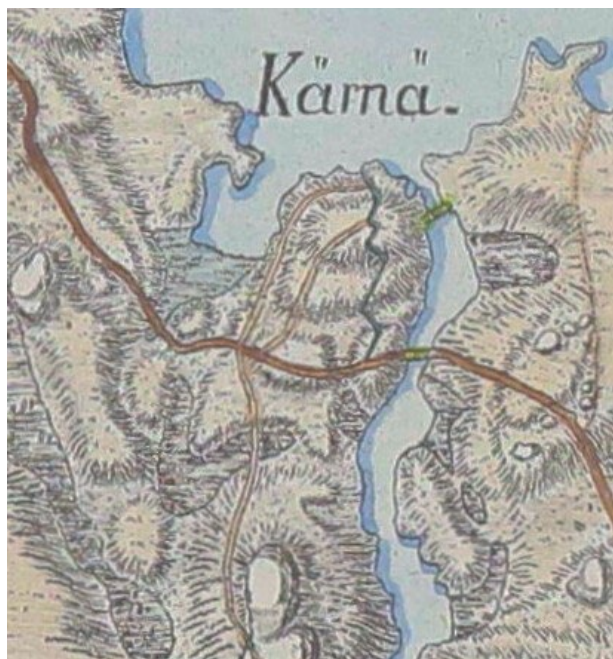

1. Raveliini A
2. Raveliini B
3. Raveliini C
4. Läntinen puolibastioni
5. Eteläinen puolibastioni
6. Kaakkoinen puolibastioni
7. Koillinen tenaljivarustus
8. Luoteinen tenaljivarustus
9. Läntinen kurtiinimuuri
10. Itäinen kurtiinimuuri
11. Kulmalinnake

Kuva 2. Linnoituksen osat. Kaavio: Hakanpää 2008, 25.

näkosken linnoituksen alueelle Kustaan sodan jaksona, jolloin ruotsalaiset olivat saaneet vallattua alueen hetkellisesti itselleen. Pattereita sijaitsee linnoituksen itä- ja eteläpuolella Kuolimojärven rannalla. Myös Vuorilinnoituksen rakentamisen tieltä on purettu patteri. Aikavälillä 1790–1791, ennen linnoituksen rakentamisen aloittamista linnoituksen paikalla olleet ruotsalaisten rakentamat patterit purettiin A. V. Suvorovin määräyksestä.²⁴ Linnoituksella sijainnut patteri oli pituudeltaan noin 200 metriä. Sen leveydestä ei ole säilynyt tietoa. Lähistön säilyneiden pattereiden perusteella patteri on todennäköisesti rakennettu kivistä ja maasta ja siinä on ollut ampu-malovet. Pattereille on lisäksi johtanut kaksi oletettavasti kivettyä tykkitietä (ks. kuva 3).

Kärnäkosken varsinaisella päälinnoituksella on lyhyt rakennushistoria, sillä varustukset

Kuva 3. Ote vuoden 1788 ruotsalaiskartasta. Kartasta voidaan nähdä siltojen paikat vihreällä. Patteri kulkee tummana sik-sak-kuviona niemen halki. Tämän lisäksi karttaan on merkitty punaisella patterille johtaneet tiet. Kartta: KA.

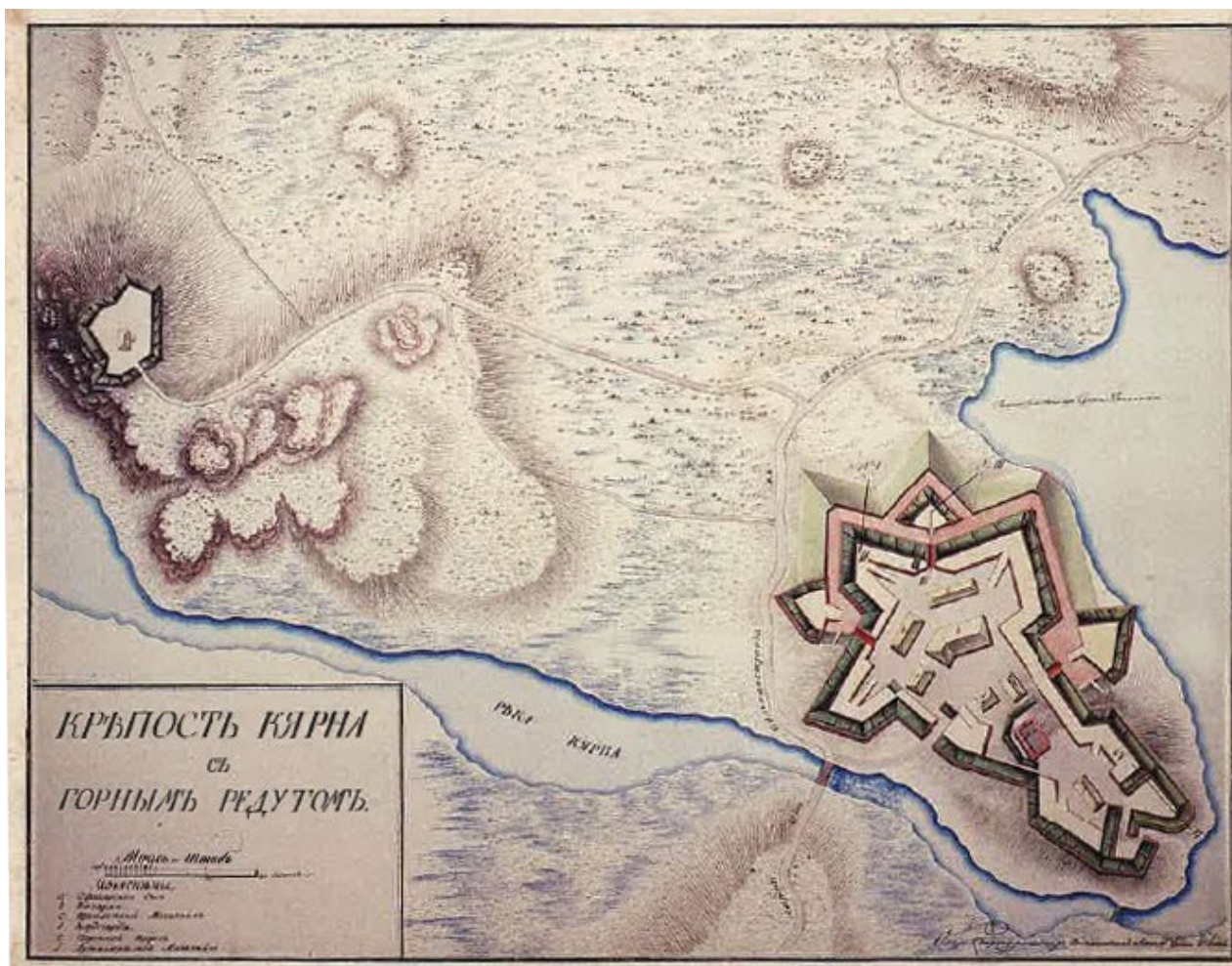
sekä rakennukset ovat nykykäsityksen mukaan kaikki rakentuneet vuosina 1791–1792.

Kun raja siirtyi Suomen sodan 1808–1809 jälkeen, jäi linnoitus kokonaisuudessaan tarpeettomaksi. Tästä syystä kehityssuunnitelmat, joita Kärnäkosken linnoitusta varten oli tehty, jäivät toteuttamatta. Linnoituksen rakentumisen vaiheista ei ole olemassa tarkkoja piirustuksia, mutta vuoden 1792 venäläisessä kartasta voidaan nähdä jo nykyasussaan oleva linnoitus (ks. kuva 4). Myös rakennukset näyttävät sijaitsevan oikeilla paikoillaan, joskin tietoa siitä, rakennettiinko rakennukset samaan aikaan linnoituksen varustusten kanssa, ei ole. Voidaan kuitenkin olettaa, että historiallisten tekstilähteiden valossa mainitut miehistön sijoitukset linnoitukselle ovat vaatineet rakennusten olemassaoloa.

Kyhika-sivustolta saatavilla olevan Venäjän valtiollisen Merisotalaivaston arkiston vuodelta 1794 olevan kartan perusteella (kuva 5) näyttää kuitenkin siltä, ettei redutteja olisi-kaan vielä rakennettu vuoteen 1794 mennessä. Tämän lisäksi kartassa on muitakin eroja esimerkiksi vuosien 1799 ja 1810 karttojen sekä linnoituksen nykymuotoon verrattuna: läntinen puolibastioni ei muodosta selvää bastionin kärkeä, vaan puolibastionin läpi kulkee suoraviivainen leikkaus ja tämä muodostaa kuusikulmion puolikasta vastaavan muodon. Linnoituksen itä ja luoteismuurit sekä tenalji-varustukset näyttävät olevan vielä hyvin kevyet, mahdollisesti keskeneräiset. Linnoituksen itäpuolella ei myöskään ole vielä selkeää sisäänkäyntiä eikä kulmalinnoitusta. Rakennuksista puuttuvat ruutikellari, tykistöupseerien talo ja muonavarasto. Sotilaskasarmi näyttää jakaantuvan kahteen rakennukseen ja näiden luoteispuolella näyttää olevan tuntematon pienempi rakennus.

Kartta on kuitenkin niin huonolaatuinen, ettei teksteistä saa selvää. Kartassa on myös kolme piirrosta Kärnäkosken linnoituksen

24 Päivi Hakanpää on tutkimuksessaan 2008 viitannut seuraaviin lähteisiin: Meštšerjakov 1949, nro 8 Suvorovin selonteko 10.5.1791, alkuperäinen asiakirja CGVIA, F.20, d. 324, arkit 9394, käänös Maria Djakonoff ja Varvara Protassova.

Kuva 4. Kartassa on kuvattuna Kärnäkosken uunituore linnoitus vuonna 1792. Linnoitus on noudattanut tätä ilmettä tähän päivään asti, sisäpihalla sijainneita rakennuksia lukuun ottamatta. Kartta skannattu: Suhonen 2011, 242. Alkuperäinen kartta: RGAVMF. Pohjoinen on kartassa vasemmassa reunassa.

linnoituslaitteiden poikkileikkauksista sekä kartta Vuorilinnoituksesta. Koska kartan laadussa ja tiedoissa on huomattavia puutteita, ei voida varmasti sanoa, kuvaako se alkupeleistä suunnitelmaa ajalta ennen rakentamista, tilannetta rakentamisen aikana, tilannetta vuonna 1794 (tällöin linnoitustyöt olisivat vielä jääneet selkeästi kesken) vai linnoituksen kehittämiseen liittyvää suunnitelmaa. Kun mahdollisuus venäläisen arkistomateriaalin keräämiseen jälleen avautuu, on tarpeen käydä aineistot huolellisesti läpi.

Vuoden 1810 kartassa (kuva 6) näkyy linnoituksen ampuma-aukkojen edessä eri muotoisia tasoja, jotka on Sanna Ihatsu mukaan

todennäköisesti tehty puusta.²⁵ Kyseisiä tasoja ei ole kuvattu varhaisemmissa pohjakartoissa. Tämä saattaa johtua joko siitä, ettei tasoja ole karttaa piirtäessä koettu tärkeäksi korostaa, tai sitten ne on rakennettu vasta vuosien 1792 ja 1810 välisenä aikana, jolloin niitä ei tästä syystä näy varhaisemmassa kartta-aineistossa. Nämä tasot on todennäköisesti purettu linnoituksen hylkäämisen jälkeen. Joidenkin ampuma-aukkojen takana tasot ovat kuitenkin jättäneet maahan matalia painaumia, jotka voidaan edelleen erottaa linnoituksella kuljettaessa. Lisäksi tykkiaukkojen edustalla on kolmion- tai nuolenkärjen muotoisia ampumaterasseja.²⁶

²⁵ Ihatsu 2014, 9.

²⁶ Esimerkiksi Suhonen 2011, 248.

Kuva 5. Kärnäkosken linnoitus kuvattuna vuoden 1794 kartassa. Kartan jäljennös: Kyhika, alkuperäinen kartta: RGAVMF.

Kuva 6. Kärnäkosken linnoitusta kuvaava karttaote vuodelta 1810. Linnoitus on ulkomuodoltaan muuten sama kuin aiemmissa kartoissa, mutta huomioitavaa on tutkija Sanna Ihatsun (2014, s. 9) tulkitsemat todennäköiset puiset tasot ampuma-aukkojen edessä. Kartta: KA.

Vuosina 1988–1997 tehtyjen korjaustöiden yhteydessä myös poternit on kaivettu esiin. Eteläisen ja kaakkoisen puolibastionin väliin jäävä poterni on tutkija Matti Laamasen mukaan muurattu umpeen vallihaudan puolelta jo linnoituskauden aikana.²⁷ Poterni oli avonainen linnoituksen sisäpihan puolella ja tässä osassa muurausta oli vielä jäljellä. Poternilla on ollut seinät ja jonkinlainen holvirakenne, mutta nämä on purettu todennäköisesti heti linnoituskauden päättymisen jälkeen. Tästä tiilimuurauksesta ei enää ole säilyneenä minäänlaisia jäännöksiä.

Myös läntisen ja eteläisen puolibastionin välisen poternin tiilirakenteet on purettu jo heti linnoituskauden jälkeen. Mittapiirustuksen perusteella poternin seinärakenteesta oli restaurointien alkaessa 1960-luvulla jäljellä vain muutamat holvin kantaosan tiilet ja arviolta 1,5 metriä korkea muurattu tiiliseinä. Tämän päälle on tiilistä tehty uusi suoja muuraus 1992. Alkuperäisen tiilimuurauksen kunnosta ei ole tarkempaa tietoa.

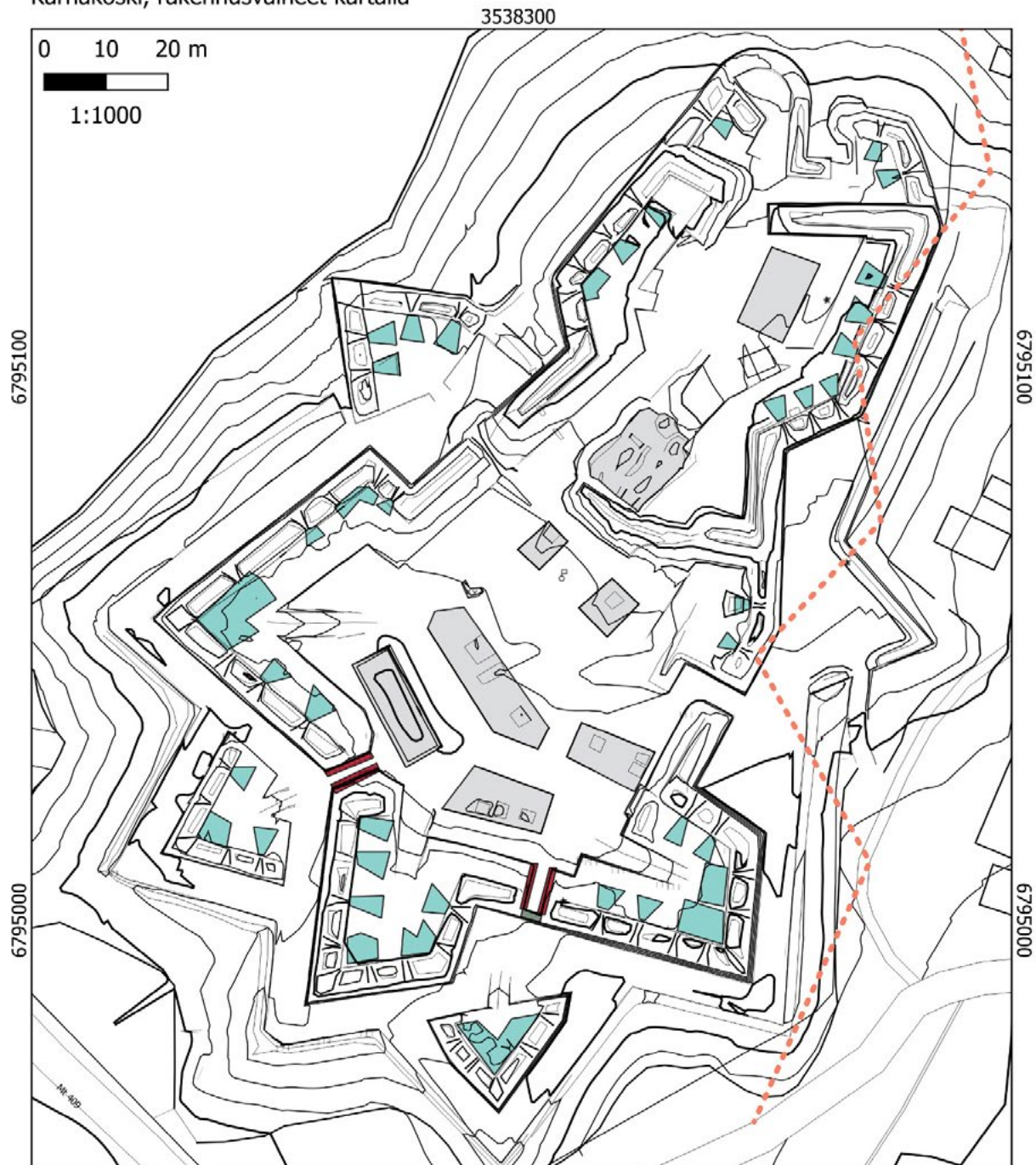
Tiiliä on Kärnäkosken linnoituksella käytetty sekä ruutikellarin rakentamisessa että linnoituksen poterneissa. Todennäköisesti listassa (kuva 7) esitetyt tiilet on käytetty ruutikellarin rakentamiseen, ja se on todennäköisesti ollut kivijalkaa lukuun ottamatta kattoa myöten täysin tiilistä rakennettu. Tähän viittaa myös paikalla havaittu tiilimurska sekä tiilen palat.

Nimike	ruplaa	kopeekkaa
Tiili	575	75
Mukulakivi	413	75
Kalkki	1150	-
Hiekka	60	-
Kattotiili	100	-
Materiaalit		
Puu	229	50
Rauta	51	50
Kuljetus	240	-
Ruuti	-	-
Työkalut	2300	-
Palkat	2243	35
Arvaamattomat menot	1200	-
Yhteensä	8563	85

Kuva 7. A. V. Suvorovin arvio Kärnäkosken linnoituksen rakennusmateriaali- ja palkkakustannuksista. Taulukko: Hakanpää 2008, 11.

27 Hakanpää 2008, 19.

Kärnäkoski, rakennusvaiheet kartalla

Kärnäkosken linnoituksen rakennusvaiheet

Vuoteen 1792 mennessä

■ Rakennukset 1791-1792

--- Ruotsalaisten patteri 1790

Vuoden 1792 jälkeen

■ Poternien tiilimuuraukset purettu

■ Poterni muurattu umpeen

■ Ampumatasot

Kaikki muut linnoituslaitteet sekä
-rakenteet valmistuneet 1791-1792
välisenä aikana.

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35FIN
Piirtänyt: Mikko Ahvonen

Kuva 8. Kärnäkosken linnoituksen rakennusvaiheet.

4 Arkeologiset tutkimukset

Ensimmäiset arkeologiaan keskittyvät tutkimukset Kärnäkosken linnoituksella toteutettiin vuonna 1990. Tällöin suoritettiin Kari Kaartisen toimesta Kärnäkosken linnoituksen edustalla vedenalaistutkimus. Tutkimusryhmä onnistui havaitsemaan kaksi uponnutta alusta. Lisäksi löydettiin purjehdusesteitä, kivitäytteisiä hirsiaarkkuja sekä pystypaalutuksen rajattu este.²⁸

Linnoituksella on suoritettu maahan kaivavia arkeologisia tutkimuksia yhteensä vain neljä kertaa. Vuonna 2009 linnoituksen alueelle tuotiin pienoismalli, jonka perustuskuvan kaivamista valvoi Päivi Hakanpää.²⁹ Vuonna 2010 linnoitukselle rakennettiin polku ja työtä valvoi Museoviraston arkeologi Ulrika Köngäs.³⁰ 2011 puolestaan alueelle tehtiin opasteita, joiden perustustyötä valvoi osuuskunta Sigillum arkeologi Markus Kivistö.³¹ Vuonna 2021 suoritettiin linnoituksen muurin lakien arkeologinen koetutkimus ja dokumentointi Mikroliitti Oy:n toteuttamana.³²

4.1 Arkeologiset tutkimukset aikajanalla

Vedenalaiskartoitus, 1990

Kaartinen, K. Merihistorian tutkimusryhmä Kärnäkosken linnoitusalue. Vedenalaistutkimus. Museovirasto, Helsinki.

Raportista eivät selviä tarkemmin tutkimusten lähtökohdat ja tavoitteet, mutta kyse on todennäköisesti ollut arkeologisesta vedenalaisinventoinnista. Tutkimusryhmä oli paikallistanut Vuorilinnoituksen edustalta viisi proomualusta. Lisäksi Kärnäkosken linnoituksen edustalta löytyi kahden aluksen hylt.

Aluksien tarkemmasta sijainnista ei raportissa kuitenkaan esitetty tarkempaa karttaa, josta proomujen ja muiden alusten sijaintia voisi hahmottaa tarkemmin. Alusten ajoituksesta ei ole olemassa arviota, eivätkä kohteet ole muinaisjäännösrekisterissä. Kärnäkosken linnoituksen ympäristön vesistöissä on meriarkeologian näkökulmasta suurta potentiaalia.

Savitaipale, Kärnäkosken linnoituksen inventointi ja kartoitus 31.3.–25.4.2008

Hakanpää, P. Museovirasto, Rakennushistorian osasto

Tutkimukset olivat osa Museoviraston Pietarin kivikilpi -hanketta, jossa tarkoituksena oli päivittää kohteiden dokumentointia ja inventointia, kehittää opastusjärjestelmää sekä parantaa Kaakkois-Suomen linnoitusten saavutettavuutta matkailukohteina. Kärnäkosken linnoituksen inventointi ja kartoitus suoritettiin keväällä 2008.

Linnoituksen sisäpihan komendantin talon kohdalle kaivettiin koekuoppa (KK1), jonka avulla haluttiin selvittää, onko länsiseinän todennäköisellä paikalla säilynyt perustuskiviä maan alla, ja tarkastettiin mahdollisten kulttuurikerrosten paksuus. Joulukuussa 2008 kaivettiin ja dokumentoitiin opastustaulun perustuskuoppa (KK2), joka sijaitsi tykistön insinöörien rakennuksen pohjan koillispuolella.

Komendantin talon perustukset erottuvat edelleen maastosta 7,5 x 5,3 -metrisenä terassin. Terassin luoteisosassa on maakumpare, joka on mahdollisesti rakennuksen tulisijan jäännös. 1,3 neliömetrin kokoinen koekuop-

28 Kaartinen 1990.

29 Hakanpää 2008.

30 Köngäs 2010.

31 Kivistö 2011.

32 Koskinen 2021.

pa (KK1) kaivettiin terassin länsireunalle. Koe-kuopalla haluttiin selvittää, onko komendantitalon perustuksia säilynyt kyseisellä paikalla. Maakerrokset olivat ohuita, eikä kulttuurikerrosta esiintynyt. Pintakerroksen alta esiin tulleesta purkujätekerroksesta tehtiin kuitenkin jonkin verran löytöjä: ikkuna- ja pullolasia sekä rautanauvoja.

Toinen koekuopista kaivettiin opastustaulun perustuksia varten tykistön insinöörien asuinrakennuksen viereen. Koekuoppa sijaitsee noin kahden metrin päässä rakennuksen pohjan koillispuolella. Tästä kuopasta löydettiin kulttuurikerros (Y5), joka myös seulottiin löytöjen varalta. Koekuopan (KK2) koko oli 1,9 neliometriä. Pintaturpeen alla oli 10 cm:n paksuinen mullansekainen hiekkakerros (Y5). Tästä kulttuurikerroksesta löydettiin fajanssia, pullo- ja ikkunalasiasia, rautanauvoja ja palamatonta sekä palanutta eläinluuainestoa. Myös lampaan tai vuohen hammas havaittiin. Tutkimuksissa siis todettiin, että linnoituksen sisäpuolella on säilynyttä kulttuurikerrosta. Löytöjen ajoitukseen ei otettu syvemmin kantaa, mutta ne ajoittunevat linnoituskaudelle.

Arkeologinen valvonta ja dokumentointi, 2009

Hakanpää, P. Museovirasto, Rakennushistorian osasto

Kärnäkosken linnoituksen pienoismallin perustuskuopan dokumentointi 12.11.2009.

Tutkimukset olivat osa Pietarin kivikilpi-hanketta, jossa tarkoituksena oli päivittää kohteiden dokumentointia ja inventointia, kehittää opastusjärjestelmää sekä parantaa Kaakkois-Suomen linnoitusten saavutettavuutta matkailukohteina. Kärnäkosken linnoituksen inventointi ja kartoitus suoritettiin keväällä 2008. Joulukuussa kaivettiin vielä linnoituksen sisäpuolelle opetustaulun perustuskuoppa (KK3), sillä linnoituksen havainnollistamiseksi oli pronssista valettu käsin sitä kuvaava pienoismalli, joka pystytettiin linnoituksen ulkopuolelle, sisäänkäynnin viereen.

Linnoituksen pienoismallin perustuskuoppa kaivettiin ja dokumentoitiin 12.11.2009.

Koekuoppa (KK3) sijoitettiin linnoituksen sisäänkäynnin viereen. Kuopan koko oli 1,0 neliometriä. Sekoittuneen pintamaan sekä hiekansekaisen multakerroksen alla oli 15 cm:n paksuudelta kiven, tiilimurskan ja savensekaista hiekkaa. Tämä kerros sisälsi purkujätettä. Tämän alta löydettiin raportin mukaan hiilen- ja mullansekainen savikerros, josta löytyi taottu rautanauva. Kerros tulkittiin linnoituksen aikaiseksi pintakerrokseksi. Tämä kerros alkoi noin 25 cm:n syvyydessä. Tutkimusten perusteella mahdollinen kulttuurimaa linnoituksen sisäpuolella alkaa noin 15–25 cm:n syvyydestä.

Arkeologinen valvonta, 2010

Köngäs, U. Museovirasto, Rakennushistorian osasto.

Savitaipale, Kärnäkosken linnoitus. Arkeologinen seuranta 13.–14.9.2010.

Tutkimukset liittyivät linnoitukselle rakennettavan tien/polun rakentamiseen. Linnoituksen itäpuolella olevalta paikoitusalueelta rakennettiin Museoviraston toimesta linnoituksen sisälle johtava tie, jotta linnoituksen saavutettavuus paranisi. Tutkimusten tarkoituksena oli valvoa kaivutyötä sekä dokumentoida poistetut maakerrokset. Alueet dokumentoitiin sanallisesti ja valokuvaamalla.

Koeja kaivettiin vain maksimissaan 15–30 cm:n syvyyteen. Ojan kokonaispituutta ei käyväusraportissa kerrota, eikä tätä tietoa voida saada myöskään mittakaavattomasta kartasta. Ojaa kaivettiin kuitenkin kymmeniä metrejä, kaivannon leveys oli 1–2 metriä. Oja kaivettiin koneellisesti ja maakasat seulottiin. Löydöt olivat posliini, fajanssi- ja valkosaviastioiden kappaleita, liitupiipun varren katkelma sekä ikkuna- ja pullolasin kappaleita (KM 2010095: 1–19).

Lisäksi löydettiin rautanauvoja, palamatonta luuta ja 50 markan kolikko vuodelta 1954. Todennäköisesti suurin osa löydöistä tuli kerroksesta 1 (mahdollinen kulttuurikerros). Löy-

töjen kontekstia ei pystytty tarkemmin määrittämään, sillä kaivinkoneen kaivamia maa-
kasoja ei pystytty erottamaan yksiköittäin.
Kerroksina olivat pintaturve ja tämän jälkeen
ruskea mullansekainen hiekka, jossa oli seas-
sa purkukerrokselle tyypillistä tiilimurskaa ja
hiiltä. Osassa kaivantoa esiintyi ruskean mul-
lansekaisen hiekan alla vaaleanruskea hieno
hiekkakerros tai ruskea soransekainen hiek-
kakerros.

Arkeologinen valvonta, 2011

Kivistö, M. Osuuskunta Sigillum
Savitaipaleen Kärnäkosken linnoituksen
opasteiden perustustyöt ja arkeologinen
valvonta.

Uusien kohdeopasteiden pystyttämiseksi
kaivettiin linnoituksen sisäpuolelle kahdek-
san perustuskuoppaa. Parkkipaikan viereen,
tykkien varrelle ja ns. Vuorilinnoituksen eli
redutin viereen ja sisäpuolelle tehtiin yhteen-
sä seitsemän perustuskuoppaa. Perustusku-
oppien anturoiden koko oli 50 x 80 cm ja 50 x
50 cm. Kaivuussyvyys 60 cm. Kaivaminen teh-
tiin lapiotyönä.

Tykistön varastorakennuksen vieressä maa-
perä oli hyvin kivistä. Pintaturve oli paksuu-
deltaan 15–20 cm, se todennäköisesti sisältää
myös tummanruskean mullansekaisen hiek-
kakerroksen. Pintamaan alta alkoi heti luon-
taiselta näyttävä hiekkamoreeni, eikä kult-
tuurikerrosta tai löytöjä havaittu. Ruutikel-
larin kuoppa kaivettiin 42 cm:n syvyyteen. 4
cm:n paksuisen pintaturpeen alla havaittiin
3–7 cm:n paksuinen tiilimurskakerros, jonka
alla oli humuksensekainen hiekkakerros. Tä-
män alla todettiin olevan hiekan ja soran se-
kainen kova ja tiivis savi. Varsinaista kulttuu-
rikerrosta ei havaittu.

Komendantin talon kuopassa 10–15 cm
pintaturpeen alla oli ohut vaalean hiekan
linssi. Tämän jälkeen alkoi luontainen hiekkam-
oreeni. Sotilaskasarmien kohdalle tehdyssä
kuopassa pintaturpeen paksuus oli 6–13 cm,
jonka alla sijaitsi 5–10 cm:n paksuinen savi-
linssi ja sen alla pohjamoreeni. Vartioraken-

nuksen kuoppa sijaitsi hyvin erottuvan kivi-
jalan eteläkulman vieressä. Pintaturve oli täl-
lä kohtaa 10–15 cm paksu. Tämän alla oli 10
cm:n paksuinen oranssinruskean hiekan linssi,
jonka alla puolestaan hiekansekainen luon-
tainen savi.

Insinööriupseerien talon opaste sijaitsee
rakennuksen luoteisen nurkan vieressä. Pin-
taturpeen paksuus oli 5–8 cm, jonka alla oli
n. 4–5 cm:n paksuinen savikiila. Sen alla oli
katkonainen, noin 5 cm:n paksuinen vaalean
hiekan kerros, joka ohentui etelään päin. Tä-
män alla oli luontainen hiekkamoreeni. Tästä
kuopasta löytyi tutkimusten ainoa löytö, lasi-
tettu kivisavikeramiikan pala. Tykistön upsee-
rien talon opaste sijaitsee rakennuksen poh-
joispuolella lähellä koillisnurkkaa.

Pintaturpeen paksuus oli 20 cm ja tämän
alla oli 4–7 cm:n paksuinen vaalea hiekkaker-
ros. Hiekan alla oli 2–3 cm paksu noki- ja hiili-
kerros, jonka alla oli luontainen ruskea hiek-
kamoreeni. Muonavaraston kuoppa sijaitsee
rakennuksen kivijalan pitkän sivun koillispuo-
lella. Pintaturpeen paksuus oli 10–12 cm, ja
sen alla oli luontainen hiekkamoreeni.

Arkeologinen koetutkimus ja dokumentointi, 2021

Koskinen, J. Mikroliitti Oy
Kärnäkosken linnoituksen muurin lakien ar-
keologinen koetutkimus ja dokumentointi.

Tarkoituksena oli selvittää muurinpäälyk-
sen alkuperäistä rakennetta restaurointityötä
varten, selvittää onko läntiselle linnoitusluis-
kalle suunnitellun kuntanottoalueen kohdalla
muinaisjäännöstä, joka tulisi ottaa huomioon
kuntaa siirrettäessä, sekä arvioida restauroin-
tityön arkeologisen valvonnan tarve.

Työt painoutuivat linnoituksen lounaisosiin.
Kuntanottoalue sijaitsi raveliini B:n luoteissi-
iven vieressä, vallihaudan länsipuolisella lin-
noitusluiskalla. Koeoja kaivettiin läntisel-
le, kaakkoiselle ja eteläiselle puolibastionil-
le sekä raveliini B:n länsisiiven muurin pääl-
le. Lisäksi yksi koeoja kaivettiin linnoituksen
itäiselle linnoitusluiskalle, kaakkoisen puoli-

bastionin muurin läheisyyteen. Koeajat olivat noin metrin levyisiä, eikä kivirakenteisiin ka-
jottu tutkimusten aikana.

Tutkimusten tulosten mukaan muurinpääl-
lykset on tehty maataytteisenä, kylmämuu-
rattuna kuorimuurirakenteena, jossa ei ole
vesieristettä. Kuntanottoalueella on maan
peittämä kivikerros, joka on osa linnoitusluis-
kan rakennetta. Paikalta oli mahdollista ot-
taa kuntaa, jos siihen jätetään kerros multaa,

jotta uutta kuntaa pääsee muodostumaan
eroosiosuojaksi. Restaurointityön maankai-
vuutöiden aikana ei arkeologin tarvitse olla
paikalla valvomassa restaurointityön kaivu-
ja, mutta häneen otetaan yhteyttä, jos kaivuissa
tulee vastaan jotain poikkeavaa, kuten puisia
rakenteita, runsaiden vanhojen löytöjen kes-
kittyymiä tai palokerroksia, jotta hän voi arvi-
oida, pitääkö ne dokumentoida ennen restau-
roinnin jatkamista.

Arkeologisesti potentiaaliset alueet

- 1. Vesistön inventointi
- 2. Torppa 1790 kartalla
- 3. Muonavarasto ja varastonhoitajan talo
- 4. Vanhan sillanpaikan inventointi
- 5. Rakennusten paikat

Tutkitut alueet

- a) Inventointi ja kartoitus 2008
- b) Arkeologinen valvonta ja dokumentointi 2009
- c) Arkeologinen valvonta 2010
- d) Arkeologinen valvonta 2011
- f) Arkeologinen koetutkimus ja dokumentointi 2021

e) Ruutikellarin vesikouru 2011

f) Vedenalaiskartoitus 1990

Rakennukset

- Tykistöupseerien talo
- Ruutikellarin jäännökset
- Sotilaskasarmi
- Vartiorakennus
- Komendantin talo
- Insinööriupseerien talo
- Muonavarasto
- Varastorakennus

Vedenalaiskartoituksen rajausta perustuu arvioon, sillä raportissa ei määritelty inventoitua aluetta tarkemmin.

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35FIN
Piirtänyt: Mikko Ahvonen

Kuva 9. Kärnäkosken arkeologiset tutkimukset ja potentiaaliset alueet.

5 Johtopäätökset

Kärnäkosken linnoituksella ei ole koskaan järjestetty kattavia arkeologisia tutkimuksia pienten valvontojen, koetutkimusten ja inventointien lisäksi. Koska venäläiset linnoituskauden aikaiset arkistolähteet ovat vaikeasti saatavilla, voisivat arkeologiset tutkimukset rakennusten jäännösten paikoilta tuottaa uutta tietoa siitä, millaisia rakennukset olivat. Lisäksi saatavilla olevia rakennuspiirustuksia ja arkeologisten tutkimusten tuloksia vertaamalla voitaisiin päätellä, miten alkuperäiset suunnitelmat ovat rakennusten suhteen toteutuneet. Rakennuksista etenkin Tykistön upseerien asuintalon kohdalta ja sen ympäristöstä löytyi Hakanpään vuoden 2008 koekuopista selkeää kulttuurikerrosta, jonka koko laajuuden selvittäminen olisi kannattavaa.³³ Ruutikellarin luoteispuolella taas havaittiin maakairauksessa kiviä, jotka kuuluvat todennäköisesti ruutikellarin vierellä kulkeeseen vesikouruun, joka ajoittune linnoituskaudelle ja olisi näin ollen arkeologisesti mielenkiintoinen.³⁴ Rakennusten alat sekä linnoituksen sisäpihan kaivamattomat alueet ovat arkeologisesti potentiaalisia erilaisten jokapäiväisten käyttöesineiden, linnoituksen arjen kuvaamisen ja mahdollisten kartoista näkymättömien rakenteiden kannalta. Koko linnoituksen sisäpihaa ei kuitenkaan rajattu karttaan piirroksen selkeyden säilyttämiseksi.

Meriarkeologisesti alue on myös hyvin potentiaalinen, sillä vuoden 1990 tutkimusten mukaan Kärnäkosken linnoituksen edustalla on mahdollisesti tutkimattomia hylkyjä. Hylkyjen sijainnit eivät kuitenkaan selviä niukkasältöisestä raportista, eikä niiden ajoituksesta ole minkäänlaista arviota. Vuoden 1788 ruotsalaiskartassa näkyy linnoituksen koillisosassa silta, joka ylittää linnoituksen ja Hiek-

kaniemen väliin jäävän salmen. Tämän lisäksi kartassa näkyy hieman etelämpänä salmen ylittävä silta, joka on todennäköisesti sijainnut hieman nykyistä siltaa pohjoisempaan. Silloista ei aiempien inventointien yhteydessä ole havaittu maanpäällisiä jäänteitä, mutta vedenalaiset tutkimukset saattaisivat paljastaa näiden jäännöksiä. Tästä syystä vedenalainen sekä ranta-alueen inventointi saattaisi potentiaalisesti tuottaa uutta tietoa. Nykyinen Kärnäkosken uoman ylittävä kivisilta on rakentunut 1886.³⁵ Vuoden 1790 ruotsalaiskartassa linnoituksen alueella sijainneelle patterille kulkee kartassa kaksi tykkitietä. Näistä ei ole säilynyt jäännöksiä linnoituksen rakentamisen takia.

Arkeologinen inventointi alueella on suoritettu viimeksi vuonna 2008 Päivi Hakanpään toimesta. Tällöin määriteltiin nykyiset muinaisjäännösrajaukset. Vaikka inventointi on ollut kattava ja tuloksiltaan onnistunut, voisi arkeologisen inventoinnin mahdollisesti päivittää ja käyttää maastotarkastuksissa pohjana mahdollisimman tarkkaa LIDAR-aineistoa. Tämä saattaisi helpottaa esimerkiksi linnoituksen eteläpuolisten, Savitaipeelle johtavan tien pohjoispuolella sijainneiden rakennusten, krouvin ja torpan, paikannusta, sekä Kärnäkosken linnoituksen luoteispuolella, lahden rannalla sijainneiden Muonavaraston ja varastonhoitajan rakennusten sijaintien määrittämistä.

Puolustusvarustusten rakenteet tunnetaan jo lähtökohtaisesti hyvin, eikä aiemmissa tutkimuksissa ole tullut esiin varsinaisia yllätyksiä. Alueelta saattaa kuitenkin paljastua esimerkiksi aiemmin tuntemattomia puurakenteita, joten kaikkea varustuksiin kajoavaa työtä on hyvä olla valvomassa arkeologi. Lisäksi

33 Hakanpää 2008, 45.

34 Kivistö 2011.

35 Päivi Hakanpää on tutkimuksessaan 2008 viitannut raporttiin Etelä-Karjalan rakennuskulttuuri 1987, 129.

arkeologista potentiaalia on jäljellä läntisen ja eteläisen puolibastionin välisessä poternissa, jonka nykyinen tiilimuuraus on tehty vuonna 1992, mahdollisesti alkuperäisen noin 1,5 metriä korkean tiiliseinän päälle. Näin ollen alkuperäisiä tiiliä saattaa olla edelleen kiinni poternin muurirakenteessa.

Kärnäkosken linnoitus edustaa linnoitustyyppiltään Venäjälle Pietarin kaupungin rakentamisen yhteydessä 1700-luvun alussa yleistynyttä bastion-rakentamisen perinnettä. Etelä- ja Keski-Euroopassa bastionjärjestelmää alettiin pitää vanhentuneena kuitenkin jo 1700-luvulla. Venäjälläkin siirryttiin lopulta kaponieri-järjestelmiin jo 1800-luvun alussa. Tästä syystä Kärnäkosken linnoitus on viimeisiä esimerkkejä bastion-linnoituksista Venäjällä. Topografiaa mukaileva bastion-rakentaminen Kärnäkoskella taas liittyy linnoituksen osaksi Daniel Specklen (1536–1589) aloittamaa ja markiisi Sebastian le Preste de Vauban kukoistukseen saattamaa bastion-järjestelmien vapaampaa maastonmuotoja hyödyntävää kehitystä.³⁶

Vaikka Kärnäkosken linnoituksen bastionit ovat tyyppiltään puolibastioneja, ja siitä voidaan linnoituksen sijaan ennemminkin puhua uloimman puolustuslinjan linnakkeena, on se osana ulointa Pietarin suojaksi suunniteltua kolmiportaista linnoitusvyöhykettä yhdessä Ruotsinsalmen merilinnoituksen, Kyminlinnan, Uotin linnoituksen sekä Järvitaipaleen ja Liikkalan linnakkeiden kanssa kulttuurihistoriallisesti tärkeä jäännös, muistuttaen Venäjän ja Ruotsin välisen sekä nyky-Suomen aluetta koskevan historian käännekohdista.

Lähteet

Arkistolähteet

Maanmittauslaitos (MML)

Peruskartta: 1971, karttalehti: 313212.

Kansallisarkisto (KA)

Karttakokoelma (HMA). Sarja: D erityiset koelmat. Tunnus: D I:44.

VeSA Lappeenrannan linnoitus- ja rakennuspiirustusten arkisto. Tunnus: 84 MT Lappeenranta.

Riksarkivet

Kokonaisuus: Krigsarkivet

Arkisto: Finska rekognosceringsverket. Sarja: Savitaipale socken. Tunnus: SE/KrA/0411/A/08/6/002/1.

Museovirasto (MV)

Kuvakokoelmat

Venäjän valtiollinen sotahistorian keskusarkisto. Alalaji: Piirustus – ja karttakokoelma. Tunnus: 349:17:1976–1994.

Rakennushistorian osaston piirustuskokoelma (RHO). Venäjän insinöörikomennuskunnan dokumentit (VIK). Tunnus: VIK Lappeenranta 83–84

Rakennetun ympäristön piirustukset. 2000000003–2000000004; 739020013–739020016.

Kymenlaakson museo

Kyhika-kokoelman eli vanhojen historiallisten karttojen kokoelma

Kopiot Venäjän valtiollisen merisotalaivaston arkiston (RGAVMF) kartoista. F. 3L. op. 23. D. 981. L. 3; F. 3L. op. 26. D. 1716 s.6.

Kopiot Pietarissa sijaitsevan Venäjän armeijan merisota-arkiston kartoista A. V. Tutškovin - kartta-albumi vuosina 1788–1790 sotatoiminnasta. Nro:t 24–25.

Kirjalliset ja muut lähteet

Hakanpää, P. 2008. Savitaipale, Kärnäkosken linnoituksen inventointi ja kartoitus 31.3.–25.4.2008. Raportti. Museovirasto: Helsinki.

Ihatsu, S. 2014. Savitaipale: Kärnäkosken linnoituksen vauriokartoitus. CasaCo Studio Oy:n tekemä konsulttityö.

Kaartinen, K. 1990. Kärnäkosken linnoitusalue. Vedenalaistutkimus. Museovirasto: Helsinki.

Kauppi, U.-R. & Suhonen, V.-P. 2011. Savitaipaleen Kärnäkosken linnoitus. Toim: Suhonen, V.-P. Suomalaiset linnoitukset 1720-luvulta 1850-luvulle. SKS: Helsinki.

Kivistö, M. 2011. Savitaipaleen Kärnäkosken linnoituksen opasteiden perustustyöt ja arkeologinen valvonta. Osuuskunta Sigilumin tekemä konsulttityö.

Knapas, Rainer 1972: Kärnäkosken linnoitus vuoden 1972 korjausten lopputarkastus. RHO: Helsinki.

Koskinen, J. 2021. Kärnäkosken linnoituksen muurin lakien arkeologinen koetutkimus ja dokumentointi. Mikroliitti Oy:n tekemä konsulttityö.

Köngäs, U. 2010. Savitaipale, Kärnäkosken linnoitus. Arkeologinen seuranta 13.–14.9.2010. Tutkimusraportti. Museovirasto: Helsinki.

Verkkolähteet

Kulttuuriympäristön palveluikkuna. <kyppi.fi>, haettu 15.10.2024.

Kotkan kaupungin KYHIKA-kokoelma. <kartat.kotka.fi>, haettu 15.10.2024.

Muinaisjäännösrekisteri. <kyppi.fi/palveluikkuna>. haettu 15.10.2024.

Suomen kulttuuri- ja tiedeaineistojen tietokanta. <finna.fi>, haettu 15.10.2024.

Liitteet

Liite 1 Kirjalliset lähteet

Kirjallisuuslähteet

- Ahto, S. 1974. Kaakkois-Suomen vanhat maalinnoitukset. Sotasokeat. Helsinki.
- Astala, K. 1967. Venäläisten puolustus- ja selustatoimintaa Suomessa vv. 1808–1809 sodan edellä ja aikoina. Historiallinen arkisto 61. Suomen Historiallinen Seura: Turku.
- Grahn, T. 1990. Vastassa Ruotsi: Kaakkois-Suomen linnoitukset – Sköld mot Sverige: fästningarna i sydöstra Finland – The fortresses of southeastern Finland – Protiv stoit Žveciâ: krepsti ũgo-vostočnoj Finlândii. Museovirasto: Helsinki.
- Lievonen, T. 1987. Etelä-Karjalan rakennuskulttuuri: kulttuurihistoriallisesti merkitävät kohteet ja kulttuurimaisemat. Eteläkarjalan seutukaavaliitto: Lappeenranta.
- Kauppi, U.-R. & Suhonen, V.-P. 2011. Savitaipaleen Kärnäkosken linnoitus. Toim: Suhonen, V.-P. Suomalaiset linnoitukset 1720-luvulta 1850-luvulle. SKS. Helsinki.
- Rekola, K. 1989. Suvorov – Generalissimus – Genius. Toim: Vihavainen, T.: Historiallisia tutkimuksia 153. Suomen historiallinen seura: Vammala.
- Toivanen, P. 1980. Kaakkoisraja ja sen linnoitukset. Etelä-Karjalan museon toimituksia 7: Lappeenranta.

Muut tutkimusraportit

- Anttila, K. 2005. Savitaipaleen geomorfologia. Pro Gradu -tutkielma Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos.
- Hamari, R. 2010. Pietarin kivinen kilpi: Loppuraportti kasvillisuus- ja kasvistoinventoinneista 2009–2010.
- Jantunen, J., Saarinen K. 1993. Perinnemaisemien maastolomake. Vesi- ja ympäristöhallitus, luonnonsuojeluyksikkö: Helsinki.

- Hering, F. 1999. Kymenlaakso. Toim: Jantunen, J. Kaakkois-Suomen perinnemaisemat. Suomen Ympäristökeskus: Helsinki. s. 26–29, 80–84.
- Lehtinen, L. 2018. Kaakon kätkeyt aarteet. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu: Kouvola. <urn.fi>.
- Peltonen, K & Kurri, I. 2007. Kaakkois-Suomen linnoituksen dokumentointitarpeiden arviointi. Muistio 28.6.2007. <kypfi.fi>.
- Ihatsu, S. 2014. Savitaipale: Kärnäkosken linnoituksen vauriokartoitus. CasaCo Studio Oy.

Museoviraston tutkimusraportit ja muut dokumentit

- Ahvenisto, T. 1966a. Kärnäkosken linnoitus, inventointi. RHOA: Helsinki.
- Ahvenisto, T. 1966b. Kertomus yo Tapani Ahveniston virkamatkasta Savitaipaleelle 6.10.6.1966. RHO: Helsinki.
- Ahvenisto, T. 1967. Savitaipaleen inventointi. RHO: Helsinki.
- Gleve, N. 1949. Kärnäkosken linnoitus. Tarkastus 23.8.1949. RHO: Helsinki.
- Hakanpää, P. 2008. Savitaipale: Kärnäkosken kivivarastot. Tarkastuskäynti. RHO: Helsinki.
- Heimala, A. 1961. Kertomus fil. maist. Arne Heimalan virkamatkasta Savitaipaleen Kärnäkoskelle 4.12.1961. RHO: Helsinki.
- Henttonen, S. 1987. Kärnäkosken linnoitus, Savitaipale. Kenttäkasvillisuuden inventointikartta. RHO: Helsinki.
- Hiekkanen, M. 1994. Puhelinmuistio: Savitaipale, Partakosken tienoikaisu. RHO: Helsinki.
- Ihatsu, S. & Nopanen, J. 2010. Museoviraston Muinaisjäännöskohteiden turvallisuusselvitys. Kohde: Kärnäkosken linnoitus.
- Jäkälä, P. 2008. Kärnäkosken linnoituksen työmaa 2008. Työmaaraportti.

- Laaksonen, L. 1974. Kertomus L. Laaksonen virkamatkasta Savitaipaleen Järvi-
laakson linnoitukselle 5-6.11.1974. RHO: Helsinki.
- Laaksonen, L. 1983. Kertomus virkamatkasta Savitaipaleen Kärnäkoskelle 12.5.1983. RHO: Helsinki.
- Laamanen, M. 1992. Kärnäkosken linnoitus. Korjaustyöt. Työmaakatselmus 4.8.1992.
- Laamanen, M. 1992. Kärnäkosken linnoitus. Korjaustyöt. Työmaakokous 23.6.1992.
- Laamanen, M. 1992. Kärnäkosken linnoitus. Järvi-
laakson linnoitus. Työmaakatselmus 20.9.1989. Muistio.
- Laamanen, M. 1992. Kärnäkosken linnoitus. Korjaustyöt. Työmaakatselmus.
- Laamanen, M. 1992. Kärnäkosken linnoitus. Korjaustyöt. Työmaakokous.
- Kauppi, U.-R. 1991. Kolme matkaa Moskovaan. Eräiden TsGVI:n lähteiden merkityksestä museoviraston restaurointityölle ja Vanhan Suomen historian tutkimukselle. Muistio ja esitelmä 15.12.1991 Pietarissa. RHO: Helsinki.
- Kauppi, U.-R. 1992. Raportti matkasta Kaakkois-Suomen linnoitusten työmaille sekä Savon ja Pohjois-Karjalan eräille historiallisen ajan kiinteille muinaisjäännöksille 12-13.5.1992. RHO: Helsinki.
- Kivistö, O. E. 1946. Kertomus Kärnäkosken linnoitukselle heinäkuun 25. päivänä 1946 suoritetusta tarkastuksesta. Muinaistieteellinen toimikunta, Historiallinen osasto. RHO: Helsinki.
- Knapas, Rainer 1972: Kärnäkosken linnoitus vuoden 1972 korjausten lopputarkastus. RHO: Helsinki.
- Kuosmanen, M, Laaksonen, L., Raatikainen, M & Vormala, E. 1974. Kertomus virkamatkasta Kymenlaaksoon, ns. Vanhan Suomen linnoitusalueille (Ahvenkoski, Kymnlinna, Pitkäsilta, Värälä, Ruotsula, Utti, Järvi-
laakson linnoitus, Kärnäkoski, Lappeenranta, Taavetti, Liikkala, Hamina) 10.-13.6.1974. RHO: Helsinki.
- Pajunen, H. 1993. Kärnäkosken linnoitus, Savitaipale. Linnoituksen hoito- ja kunnostustyöt 1988-1992. RHO: Helsinki.
- Tamminen, V. E. E. 1966. Matkakertomus. Kärnäkosken ja Järvi-
laakson linnoitukset Savitaipaleen kunnassa. Muinaistieteellinen toimikunta: Helsinki.
- Tohka, E. 1965. Rak. mest. Erkki Tohkan virkamatka 15.9.65.
- Tohka, E. 1967. Työt Kärnäkosken linnoituksella 1966. Muistio 16.1.1967. RHO: Helsinki.
- Muinaistieteellisen toimikunnan vuosikertomukset vuosilta 1965-1973. RHO: Helsinki.
- Rakennushistorian osaston vuosikertomukset vuosilta 1985-1992. RHO: Helsinki.
- Seppänen, K. 1990. Savitaipale, Junno Kärnäkosken vallit. Tarkastusraportti.

Tutkimusraportit/arkeologia

- Hakanpää, P. 2008. Savitaipale, Kärnäkosken linnoituksen inventointi ja kartoitus 31.3.-25.4.2008. Raportti. Museovirasto: Helsinki.
- Hakanpää, P. 2008. Savitaipale, Kärnäkosken linnoituksen inventointi ja kartoitus 31.3.-25.4.2008. Valokuvapinnakkaiset, konservointiraportti ja osteologinen raportti. Museovirasto: Helsinki.
- Hakanpää, P. 2009. Savitaipale, Kärnäkosken linnoituksen pienoismallin perustuskuo-
pan dokumentointi. Tutkimusraportti. Museovirasto: Helsinki.
- Hakanpää, P. 2009. Savitaipale, Kärnäkosken linnoituksen pienoismallin perustuskuo-
pan dokumentointi. Karttaliite. Museovirasto: Helsinki.
- Koskinen, J. 2021. Kärnäkosken linnoituksen muurin lakien arkeologinen koetutkimus ja dokumentointi. Mikroliitti Oy.
- Kaartinen, K. 1990. Kärnäkosken linnoitus-
alue. Vedenalaistutkimus. Museovirasto: Helsinki.
- Kivistö, M. 2011. Savitaipaleen Kärnäkosken linnoituksen opasteiden perustustyöt ja arkeologinen valvonta. Osuuskunta Sigillum.
- Köngäs, U. 2010. Savitaipale, Kärnäkosken linnoitus. Arkeologinen seuranta 13.-14.9.2010. Tutkimusraportti. Museovirasto: Helsinki.

Liite 2 Arkistolähteet

Arkistolähteet on koottu Microsoft Excel -tiedostoon, joka sijaitsee Metsähallituksen arkistossa.

Uusimmat Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut

Sarja A

- No 260 Aapala, K., Similä, M. & Kuhmonen, A. (toim.) 2025: Soiden ennallistamisopas. 422 s.
- No 261 Metsähallitus, Naturvårdsverket ja Miljødirektoratet 2025: Naalin (*Vulpes lagopus*) suojelusuunnitelma 2025–2029. 43 s.
- No 262 FCG Rakennettu Ympäristö 2026: Motorisoidun liiketoiminnan vaikutukset Käsivarren erämaa-alueella. 53 s.
- No 263 Knuutinen, T. & Uotila, K. 2026: Raaseporin linnan rakennus- ja tutkimushistoriallinen selvitys. 63 s.
- No 264 CasaCo Studio 2026: Raaseporin linnan restaurointihistoria, vauriot ja säilyttämissuunnitelma. 107 s.
- No 265 Knuutinen, T. & Uotila, K. 2026: Kajaanin linnan rakennus- ja tutkimushistoriallinen selvitys. 72 s.
- No 266 CasaCo Studio 2026: Kajaanin linnan restaurointihistoria, vauriot ja säilyttämissuunnitelma. 109 s.
- No 267 Uotila, K. & Knuutinen, T. 2026: Kuusiston piispanlinnan rakennus- ja tutkimushistoriallinen selvitys. 87 s.
- No 268 CasaCo Studio 2026: Kuusiston piispanlinnan restaurointihistoria, vauriot ja säilyttämissuunnitelma. 127 s.
- No 269 Heikinheimo, M., Suha, M., Ahvonen, M. & Artto, A. 2026: Kärnäkosken linnoituksen arkeologinen selvitys. 34 s.
- No 270 CasaCo Studio 2026: Kärnäkosken linnoituksen restaurointihistoria, vauriot ja säilyttämissuunnitelma. 68 s.

Sarja B

- No 269 Tiikkainen, U. 2023: Sallan kansallispuiston ja Sallatunturin alueen kävijätutkimus 2022. 63 s.
- No 270 Haverinen, S. 2023: Patvinsuon kansallispuiston kävijätutkimus 2022. 66 s.
- No 271 Haverinen, S. 2023: Tiilikjärven kansallispuiston kävijätutkimus 2022. 64 s.
- No 272 Metsähallitus 2023: Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet. 245 s.
- No 273 Metsähallitus 2025: Principles of Protected Area Management in Finland. 254 s.

Sarja C

- No 186 Metsähallitus 2024: Seitsemisen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 107 s.
- No 187 Metsähallitus 2025: Perämeren kansallispuiston, Perämeren saarten ja Röytän hoito- ja käyttösuunnitelma 2023–2037. 254 s.
- No 188 Metsähallitus 2025: Saaristomeren hoito- ja käyttösuunnitelma. 462 s.
- No 189 Forststyrelsen 2025: Skötsel- och användningsplan för Skärgårdshavet. 462 s.
- No 190 Metsähallitus 2025: Patvinsuon hoito- ja käyttösuunnitelma. 144 s.

ISSN-L 1235-6549
ISSN (VERKKOJULKAISU) 1799-537X
ISBN 978-952-377-174-1 (PDF)
JULKAISUT.METSA.FI